

Neljä vuosikymmentä Inarijärven säännöstelyn kalatalousvelvoitteen hoitoa

Nieriöiden moottorikelkkaistus. KUVA: Erno Salonen

Vuonna 1941 aloitettiin Inarijärven säännöstely vesivoimaa varten. Sen seurauksena taimen-, nieriä- ja siikakannat taantuivat merkittävästi. Eri tutkimushankkeiden ja vesioikeusprosessien jälkeen alkoi Inarijärven kalakannoille aiheutuneiden haittojen kompensointi myös poikasis-
tutuksin vuonna 1976. Seuranta tutkimusten tuottaman tutkimustiedon ohjaamana haittoja on pystytty kompensoimaan ja nyttemmin myös istutuslajien luonnonkannat ovat elpyneet.

TEKSTI: Petri Heinimaa

Suomen arktisin suurjärvi - Inarijärvi

Inarijärveä on säännöstelty vuodesta 1941 lähtien Norjan ja Venäjän Paatsjoessa olevia vesivoimalaitoksia varten. Säännöstelyä varten Inarijärven vedenpinnan korkeutta nostettiin puoli metriä, minkä seurauksena ranta-alueiden eliöyhteisöt taantuivat ja kalojen ravinto-olosuhteet muuttuivat. Myös kevättalven jään painuminen matalan veden kutualueilla heikensi järvikutuisten lajien lisääntymistä. Inarijärven kalasto on vähälajinen, vain 10 luontaista kalalajia, joista pääosa on lohikalalajeja. Näistä eniten vahinkoa kärsineille lajeille määrättiin istutusvelvoitteet saalismenetysten ja säännöstelyn aiheuttamien haittojen kompensoimiseksi. Inarin alueelle

on 1950- ja 1960-luvuilla kotiutettu muikku, josta on muodostunut tärkeä ravintolaji petokaloille.

Luonnonvarakeskuksen Inarin kalanviljelylaitos on perustettu Juutuanjoen varrelle vuonna 1951 Inarijärven kalakantojen heikentymisen kompensoimiseksi. Alkuaikojen viljelytoiminta perustui taimenen ja siian luonnonmädinhankintaan ja vastakuoriutuneiden poikasten istutuksiin. Ruokintaviljelyn kehittymisen, uusien viljelytilojen rakentamisen ja luonnonravintolammikko-viljelyn aloittamisen myötä luotiin 1970-luvulla mahdollisuus aloittaa laajamittaisempi istutustoiminta. Lisää viljelykapasiteettia veloitetta varten saatiin rakentamalla Sarmijärven kalanviljelylaitos Inarijärven kaakkoispuolelle 1970-luvun lopulla.

Säännöstelyn aiheuttamien haittojen kompensointi

Säännöstelyn kalakannoille aiheuttamien haittojen kompensoimiseksi määrättiin Inarijärvelle istutettavaksi kaloja vuodesta 1976 alkaen ja sen sivuvesistöjen alueelle vuodesta 1985 alkaen. Inarijärvelle taimenia ja järvi-lohia tuli istuttaa vuosittain 100 000 vaelluskokoista poikasta, nieriöitä ja harmaanieriöitä 250 000 ja pohjasiikoja 1 000 000 kesänvanhaa poikasta. Sivuvesille tuli lisäksi istuttaa 15 000 taimenen 3-vuotiasta poikasta ja 108 000 kesänvanhaa pohjasiian poikasta.

Kalatalousvelvoitteen hoidon kehittämiseksi otettiin vuonna 1996 käyttöön ns. sopeutuva velvoitehoito, missä istutuksia ohjataan kalataloustarkkailussa istutuspoikasista, kalakannoista ja kalastuksesta saatujen tietojen perusteella. Nykyisin kalatalousvelvoitetta hoidetaan Pohjois-Suomen ympäristölupaviraston vuonna 2000 antamien, aiempaa joustavampien, lupaehtojen perusteella koko vahinkoalueella.

Kalatalousvelvoitteessa onkin tutkimuksen suosituksesta vähennetty pohjasiikojen istutuksia siikojen tavoitetta heikomman kasvun vuoksi. Suuri osa siikasaaliista onkin nykyisin luonnontuotannosta peräisin. Pienennettyjä siikaistutuksia kompensoidaan erityisesti taimenten istutuksilla. Taimenkantojen luonnollisääntymisen on kuitenkin myös vahvistunut ja istutuksissa on viime vuosina otettu myös mädin istuttaminen mukaan, jotta 3-vuotiaiden taimenten istutusmäärät voidaan pitää kohtuullisina. Nieriäistutukset toteutetaan 1-vuotiaiden poikasten täsmäistutuksilla kevättälven moottorikelkkakuljetuksilla eri puolille Inarijärveä.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos ja vuodesta 2015 Luonnonvarakeskus on toteuttanut kalatalousvelvoitteen viljelyn ja istutukset säännöstelyluvan haltijan, nykyisin Lapin ELY-keskus, toimeksiannosta. Kalatalousvelvoitteen istutusten vuotuiset kustannukset ovat nykyisin noin 0,7 milj. euroa. Velvoitetta hoidetaan vii-

Nieriänpoikas Inarin kalanviljelylaitoksessa. KUVA: Petri Heinimaa

sivuotisin toimintajaksoin, joista uusin istutus- ja tarkkailujakso alkoi vuonna 2016.

Istutuksissa siirrytty paikallisten kalakantojen käyttöön

Alueen paikallisten kalalajien ja kantojen perinnöllisen taustan turvaamiseksi uudet emokalaparvet taimenesta, nieriästä ja pohjasiista perustetaan luonnonkaloista. Istutuksissa käytetään nykyisin vain paikallisia kalakantoja. Aiemmin velvoitteessa käytettiin Vuoksen vesistön järvi-lohta vuosina 1976-1985, Koitajoen planktonsiikkaa vuosina 1976-1989 ja harmaanieriää vuosina 1976-2012.

Kalatalousvelvoitteen istutusten kehittämiseksi ja tuloksellisuuden arvioimiseksi on eri aikoina tehty eri merkintämenetelmillä laajoja merkintäohjelmia. Vuosiluokasta 2004 alkaen kaikki istutettavat kalat on merkitty otoliittivärjäyksin, minkä ansiosta nykyisin voidaan myös luotettavasti arvioida luonnonkalakantojen tilaa, luonnontuotannon määrää ja merkitystä.

Saalis kasvanut 1990-luvun puolivälin jälkeen

Inarijärven kokonaiskalansaalis on vaihdellut voimakkaasti eri aikoina. Säännöstelyn aloittamisen jälkeen saaliit olivat alhaisimmillaan 1960-lu-

vun lopulla ja huipussaan 1989 muikkubuumin myötä. 1990-luvun alun muikkukannan romahduksen jälkeen saaliit ovat kasvaneet tasaisesti nykytasolle 150-160 tonniin. Punalihasten petokalojen (järvitaimen, järvi-lohi, nieriä ja harmaanieriä) saalis on ollut huomattavasti aiempaa suurempi, vuonna 2001 saavutettiin tähänastinen ennätys 75 tonnia. Järvitaimenen luontainen lisääntyminen on velvoitehoidon aikana elpynyt niin, että 2000-luvulla puolet saaliista on peräisin luonnossa syntyneistä poikasista. Nieriän vuosiluokkakohtaisista saaliista on 55-81 % ollut peräisin 2000-luvun alun istutuksista. Pohjasiian 2000-luvun istutukset ovat tuottaneet 23-60 % vuosiluokkakohtaisesta saaliista.

Inarijärvi on keskeinen kala-aitta paikallisille ja noin joka kolmas Inarin kunnan talous kalastaa järvellä. Kotitarvekalastajat saavat yli puolet järven kokonaissaaliista, mistä pääosa verkoilla tärkeimpien saalislajien ollessa pohjasiika ja järvitaimen. Kaupalliset kalastajat saavat rysillä ja verkoilla kokonaissaaliista reilun viidenneksen ja tärkein saalislaji on pohjasiika. Ulkopaikkakuntalaiset virkistyskalastajat saavat viidenneksen Inarijärven kokonaissaaliista tärkeimpien saalislajien ollessa järvitaimen, nieriä, harjus sekä hauki ja mökkiläisillä näiden lisäksi pohjasiika.